

STAGES OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF POLITICAL INSTITUTIONS IN UZBEKISTAN

Ahadjon Turaboev

*Head of International Cooperation Department
Namangan Institute Textile Industry
Namangan, Uzbekistan*

ABOUT ARTICLE

Key words: Uzbekistan, political institutions, constitution, political parties, electoral reforms, governance, decentralization, democracy

Received: 28.10.24

Accepted: 30.10.24

Published: 01.11.24

Abstract: After gaining independence in Uzbekistan in 1991, the formation and development of political institutions experienced significant changes. The country has moved from the Soviet system to a unified governance model based on its historical, cultural and social characteristics, and has embarked on the path to establishing sovereign governance. context. This article examines the main stages of the development of political institutions in Uzbekistan, focusing on the creation of the constitution, the evolution of political parties, the reform of the electoral system, and the gradual decentralization of power. The research highlights the problems and achievements in ensuring democratic foundations, the rule of law and public administration. By tracing these stages, this article provides insight into the dynamic nature of Uzbekistan's political landscape.

O‘ZBEKISTONDA SIYOSIY INSTITUTLAR SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Ahadjon To‘raboyev

*Xalqaro hamkorlik bo‘limi boshlig‘i
Namangan to‘qimachilik sanoati instituti
Namangan, O‘zbekiston*

MAQOLA HAQIDA

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston, siyosiy institutlar, konstitutsiya, siyosiy partiyalar, saylov islohotlari, boshqaruv, markazsizlashtirish, demokratiya.

Annotatsiya: O‘zbekistonda 1991-yilda mustaqillikka erishganidan so‘ng siyosiy institutlarning shakllanishi va rivojlanishi sezilarli o‘zgarishlarni boshdan kechirdi.

Mamlakat sovet tuzumidan o'zining tarixiy, madaniy va ijtimoiy xususiyatlariga asoslangan yagona boshqaruv modeliga o'tib, suveren boshqaruvni o'rnatish yo'lini boshladi. kontekst. Ushbu maqolada O'zbekistonda siyosiy institutlar rivojlanishining asosiy bosqichlari o'rganilib, asosiy e'tibor konstitutsiyaning yaratilishi, siyosiy partiyalar evolyutsiyasi, saylov tizimini isloh qilish, hokimiyatni bosqichma-bosqich markazsizlashtirish masalalariga qaratiladi. Tadqiqotda demokratik asoslar, qonun ustuvorligi va davlat boshqaruvini ta'minlashda duch kelayotgan muammolar va yutuqlar yoritilgan. Ushbu bosqichlarni kuzatish orqali ushbu maqola O'zbekiston siyosiy manzarasining dinamik tabiati haqida tushuncha beradi.

ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ ИНСТИТУТОВ В УЗБЕКИСТАНЕ

Ахаджон Турабоев

Начальник отдела международного сотрудничества

Наманганский институт текстильной промышленности

Наманган, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Узбекистан, политические институты, конституция, политические партии, избирательные реформы, управление, децентрализация, демократия.

Аннотация: После обретения Узбекистаном независимости в 1991 году в формировании и развитии политических институтов произошли существенные изменения. Страна перешла от советской системы к единой модели управления, основанной на ее исторических, культурных и социальных особенностях, и встала на путь установления суверенного управления. контекст. В данной статье рассматриваются основные этапы развития политических институтов в Узбекистане, уделяя особое внимание созданию конституции, эволюции политических партий, реформированию избирательной системы и постепенной децентрализации власти. В исследовании освещаются проблемы и достижения в обеспечении демократических основ, верховенства закона и государственного управления. Прослеживая эти этапы, данная статья дает представление о динамичном характере политического ландшафта Узбекистана.

Kirish. O‘zbekistonning siyosiy manzarasi 1991 yilda Sovet Ittifoqidan mustaqillikka erishganidan so‘ng sezilarli darajada o‘zgardi. O‘zbekiston mustaqillikka erishgan yangi davlat sifatida uning suverenitet, barqarorlik va taraqqiyotga intilishlarini aks ettiruvchi siyosiy institutlarni barpo etish muammosiga duch keldi. O‘zbekistonda siyosiy institutlarning shakllanishini umumiy ma’noda bir necha bosqichlarga bo‘lish mumkin, ularning har biri boshqaruv, huquq va davlat boshqaruvidagi o‘ziga xos o‘zgarishlar bilan ajralib turadi.[1]

1. Dastlabki bosqich: Sovet hokimiyatidan o‘tish (1991-1992)

O‘zbekiston siyosiy taraqqiyotining birinchi bosqichi 1991-yil 31-avgustda Sovet Ittifoqidan mustaqillikka erishganidan so‘ng boshlandi. Bu davr markazlashgan sovet modelidan O‘zbekiston ehtiyojlariga mos keladigan milliy boshqaruv tizimiga o‘tish muammosi bilan belgilandi. 1989-yildan buyon O‘zbekiston Kommunistik partiyasining birinchi kotibi bo‘lgan Islom Karimov mamlakatning birinchi prezidenti bo‘ldi. Karimov rahnamoligida mamlakat barqarorlik va milliy o‘zlikni saqlashga intildi.

Bu bosqichda 1992-yil 8-dekabrda O‘zbekiston Konstitutsiyasining ishlab chiqilishi va qabul qilinishi muhim bosqichlardan biri bo‘ldi. Ushbu hujjat davlatning siyosiy tuzilishiga asos soldi, hokimiyatlar bo‘linishini belgilab berdi, fuqarolarning huquqlarini kafolatlaydi, davlatning majburiyatlarini belgilab berdi. Konstitutsiyada O‘zbekiston suverenitet va qonun ustuvorligiga alohida e’tibor qaratilgan dunyoviy, demokratik davlat sifatida belgilandi.

2. Hokimiyatning mustahkamlanishi (1992-2016)

Siyosiy institutlar rivojlanishining ikkinchi bosqichida O‘zbekistonning Birinchi Prezidenti Islom Karimov rahnamoligida prezident hokimiyatining mustahkamlanishi hukmronlik qildi.[2] Bu davrda O‘zbekistonda siyosiy hokimiyatning markazlashuvi kuzatildi, boshqaruvda prezidentlik hokimiyati ustunlik qildi. Siyosiy partiyalar mavjud bo‘lgan, lekin ular ko‘pincha hukumat bilan birlashgan va muhim muxolifat ovoziga ega emas edilar.

Ushbu bosqichda bir qancha institutsional islohotlar amalga oshirildi, garchi ular asosan barqarorlik va nazoratni saqlashga qaratilgan bo‘lsa ham. Oliy Majlis (Parlament) 2005 yilda Qonunchilik palatasi va Senatdan iborat ikki palatali qonun chiqaruvchi organ sifatida tashkil etilgan.[3] Xavfsizlik va barqarorlik bu davr boshqaruvida markaziy rol o‘ynadi, ko‘pincha siyosiy erkinliklar va demokratik islohotlar hisobiga. Saylovlar muntazam o‘tkazilayotgan bo‘lsa-da, xalqaro kuzatuvchilar tomonidan demokratik standartlarga javob bermagani uchun tanqid qilindi. Siyosiy muxolifat marginal bo‘lib qoldi va fuqarolik jamiyati tashkilotlari qattiq nazorat ostida edi. Biroq, bu cheklovlarga qaramay, davlatning siyosiy institutlari o‘z faoliyatini davom ettirib, keyingi evolyutsiya uchun zamin yaratdi.

3. Prezident Shavkat Mirziyoyev davridagi islohotlar (2016-hozirgi)

Siyosiy institutlar rivojining uchinchi va eng jadal bosqichi 2016-yildan boshlandi. Prezidentlik lavozimini egallagan Shavkat Mirziyoyev O'zbekistonni modernizatsiya qilish va boshqaruv tizimini takomillashtirishga qaratilgan qator siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy islohotlarni amalga oshirdi. Uning rahbarligi ichki va tashqi siyosatda yanada ochiqlik va islohotlarga o'tishni belgilab berdi.

Sh.Mirziyoyev davrida amalga oshirilgan asosiy islohotlardan biri siyosiy maydonda raqobatni kuchaytirish imkonini beruvchi yangi saylov qonunlarining joriy etilishi bo'ldi. 2019-yilgi parlament saylovlarida beshta siyosiy partiya ishtirok etdi va saylov jarayoni avvalgi saylovlarga nisbatan shaffofroq deb topildi. Bu islohotlar Sh.Mirziyoyevning hokimiyatni markazsizlashtirish va davlat institutlarida mas'uliyatni oshirishga qaratilgan keng ko'lamli sa'y-harakatlarining bir qismi edi.

Mirziyoyevning prezidentligi davrida ma'muriy tizimni qayta tashkil etish, jumladan, sud-huquq tizimining rolini kuchaytirish bo'yicha islohotlar va 2020-yilda Korrupsiyaga qarshi kurash agentligini tashkil etish ham ko'zda tutilgan. Bu qadamlar boshqaruv tizimini takomillashtirish, korrupsiyani kamaytirish va shaffofroq siyosiy tizimni shakllantirishga qaratilgan edi.[4] Bundan tashqari, fuqarolik jamiyati sektorida nisbatan o'sish kuzatildi, mustaqil ommaviy axborot vositalari va nodavlat notijorat tashkilotlari (NNT) faoliyati uchun ko'proq joy ajratildi.

Biroq, bu islohotlarga qaramay, muammolar saqlanib qolmoqda. Tanqidchilarning ta'kidlashicha, siyosiy plyuralizm hali ham cheklangan va muhim hokimiyat ijro etuvchi hokimiyatda to'plangan. Shunga qaramay, Sh.Mirziyoyev rahbarligidagi islohotlar O'zbekistonda siyosiy tuzilmalarni demokratlashtirish va institutsionallashtirish yo'lidagi ijobiy qadamdir.[5]

4. Markazsizlashtirish va mahalliy boshqaruv

O'zbekiston siyosiy taraqqiyotining yana bir muhim jihati Sh.Mirziyoyev rahbarligida kuchayib borayotgan hokimiyatning bosqichma-bosqich markazsizlashuvidir. Hukumat mintaqaviy hokimiyatlarning avtonomiyalarini kuchaytirish va mahalliy boshqaruv tuzilmalarini mustahkamlash bo'yicha choralar ko'rdi. Ushbu siljish davlat boshqaruvini takomillashtirish va qarorlar qabul qilishni xalqqa yaqinlashtirishga qaratilgan.

Mahalliy Kengashlarning roli kengaytirildi va ular mahalliy qarorlarni qabul qilish jarayonlariga ko'proq jalb etildi. Qolaversa, viloyat hokimlarini tayinlash ham katta nazorat ostiga olindi. Ushbu o'zgarishlar hokimiyatni markazsizlashtirish va boshqaruvning yanada ishtirokchi shaklini rivojlantirish tendentsiyasini aks ettiradi.

5. Kelajak istiqbollari va muammolari

O'zbekiston o'zining siyosiy taraqqiyot yo'lida davom etar ekan, oldinda bir qancha muammolar va imkoniyatlar turibdi. Asosiy vazifa barqarorlikka intilish va chuqurroq siyosiy

islohotlar zaruriyatini muvozanatlashdir. Mamlakat rahbariyati siyosiy beqarorlikka yo‘l qo‘ymaslik uchun bosqichma-bosqich, nazorat ostida o‘zgarishlar muhimligini ta’kidladi.[6]

O‘zbekiston siyosiy institutlarining kelajagi hukumatning islohotlarni qanday boshqarishiga, xususan, siyosiy plyuralizmni kuchaytirish, erkin va adolatli saylovlarni ta’minlash hamda faol fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga bog‘liq bo‘lishi mumkin. Sh.Mirziyoyev boshchiligidagi hozirgi islohotlar yanada demokratik va shaffof siyosiy tizimga umid baxsh etadi, biroq ko‘p narsa bu o‘zgarishlarning davom etishi va mamlakat ichidagi turli siyosiy sub’yektlarning munosabatiga bog‘liq bo‘ladi.[7]

Xulosa. O‘zbekistonda siyosiy institutlarning shakllanishi va rivojlanishiga sovet hokimiyatining tarixiy merosi, Islom Karimov davrida hokimiyatning kuchli markazlashuvi va Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan amalga oshirilgan so‘nggi islohotlar natijasida shakllandi. Davlat institutlarini qurishda sezilarli yutuqlarga erishilgan bo‘lsa-da, siyosiy plyuralizm, shaffoflik va boshqaruvda fuqarolar ishtirokini ta’minlashda muammolar hamon saqlanib qolmoqda.[8] O‘zbekiston o‘zining siyosiy taraqqiyot yo‘lida davom etar ekan, barqarorlik va islohotlar o‘rtasidagi muvozanat uning siyosiy institutlari kelajagini belgilashda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Shokirova A.S. Mustaqillik yillarida O‘zbekistonda parlament islohotlarning rivojlanish bosqichlari: Yangi O‘zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o‘rni va rivojlanish omillari // Yangi O‘zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o‘rni va rivojlanish omillari. – 2024. – T. 6. – №. 3. – C. 140-155.
2. Jo‘rayev N., Zamonov A. O‘zbekiston tarixi // T.: Oqituvchi. – 2004.
3. Asadbek Y. Institutsional yondashuv asoslari // Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2023. – T. 9. – №. 5. – C. 111-114.
4. Malika S. Demokratizm tamoyillarining siyosiy institutlar faoliyatida sub'ektiv va ob'ektiv munosabatlari // Tadqiqotlar. – 2023. – T. 26. – №. 2. – C. 198-200.
5. Abatbay K. O‘zbekistonda siyosiy institutlarning rivojlanishi va xususiyatlari // Новости образования: исследование в XXI веке. – 2024. – Т. 2. – №. 17. – С. 519-523.
6. Hasanova X. Siyosiy institutlar, jarayonlar va texnologiyalar ixtisosligi // Proceedings of International Conference on Modern Science and Scientific Studies. – 2023. – T. 3. – №. 1. – C. 145-148.
7. Sharifjon S. S. Siyosiy elita va uning jamiyat hayotida tutgan o‘rni // Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2024. – T. 23. – №. 2. – C. 97-100.
8. Xasanov M. Siyosiy institutlar va jarayonlarni ilmiy tadqiq etishga bo‘lgan yondashuvlar // UzMU xabarlari. – 2024. – T. 1. – №. 1.3. 1. – C. 223-227.